

راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی استان کردستان

مسلم سواری^{۱*}، مرتضی مخلص آبادی فراهانی^۲، علی اصغر میرکزاده^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۴/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۹/۲۶

چکیده

این پژوهش با هدف کلی بررسی راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی استان کردستان انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اعضای تعاونی‌های صنایع دستی (گلیم بافان و جاجیم یافان) در استان کردستان بود ($N=140$). ابزار اصلی تحقیق پرسش‌نامه‌ای بود که به شیوه سرشماری برای تمامی اعضا ارسال و در نهایت، ۱۲۹ پرسش‌نامه تکمیل و عودت داده شد. روایی پرسش‌نامه توسط پانل متخصصان و پایایی آن توسط محاسبه ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد ($r>0.70$). تجزیه و تحلیل داده‌ها با کمک نرم‌افزار SPSS win18 انجام گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که اعضای تعاونی‌های صنایع دستی اطلاعات مناسبی درباره کارکردهای بخش تعاون ندارند. همچنین مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد تعاونی‌های صنایع دستی عوامل مهارتی-ارتباطی، عوامل حمایتی و نوآوری بودند. بر پایه نتایج تحلیل عاملی، راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی در ۴ عامل راهکار رعایت اصل تعاون، راهکار آموزش کارآفرینی، راهکار پیروی از الگوهای موفق و راهکار پژوهشی طبقه‌بندی شدند.

واژه‌های کلیدی: تعاونی، صنایع دستی، کارآفرینی، اشتغال، استان کردستان

۱. دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی، دانشگاه تهران

E-mail: moslem_savari@yahoo.com

* نویسنده مسئول

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد توسعه روستایی، دانشگاه تهران

۳. استادیار گروه ترویج و توسعه روستایی، دانشگاه رازی، کرمانشاه

مقدمه

نیروی انسانی مهم‌ترین عامل در توسعه هر کشور و جمعیت هر جامعه و به منزله ثروت ملی آن جامعه محسوب می‌شود. از این‌رو، بیکاری و سوء اشتغال در جامعه همواره پیامدهای اقتصادی و اجتماعی زیان‌باری دارد؛ از جمله: هدر رفتن منابع تولید، کاهش اعتماد به نفس، عادت به بیکاری و آسیب‌های اجتماعی و غیره (کبیری، ۱۳۸۳ و Histrich et al., 2003; Williame, 2002). ایجاد اشتغال در کشور، با توجه به ابلاغ سیاست‌های اصل ۴۴ و تأکید بر خصوصی‌سازی و کوچک‌کردن دولت، سایر بخش‌ها را نیز دخیل کرده است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۲) به گونه‌ای که بخش خصوصی و تعاونی به عنوان متولیان اصلی اشتغال‌زایی شغل در کشور مطرح شده‌اند و نقش دولت به عنوان یک سازوکار حمایتی و نظارتی مورد توجه قرار گرفته است (معاونت تحقیقات آموزش و ترویج، ۱۳۸۵). در این باره، یکی از راهکارهای پیشنهادی برای کاهش بیکاری تأسیس و فعال نمودن تشکلهای تولیدی به طور عام و تشکلهای تولیدی کشاورزی به طور خاص و نیز توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه در آنهاست (Pirich et al., 2001). تعاونی‌ها، به دلیل برخورداری از خصوصیات و مشخصات یک واحد تجاری، ارزش‌های مکتبی و اجتماعی دارند و می‌توانند مبین تلاش‌های دسته جمعی و گروهی اعضای تشکیل دهنده تعاونی برای نیل به اهداف مشترک و پیشرفت و توسعه باشند (Jazani, 2006). باتوجه به توزیع نامتعادل درآمد، به نظر می‌رسد تشکلهای تولیدی، از جمله تعاونی‌ها، علاوه بر ایجاد اشتغال، زمینه مناسبی برای شکل‌گیری مشارکت‌های مردمی و گسترش خلاقیت و نوآوری به منظور تحقق عدالت اقتصادی و اجتماعی باشند (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۲). لذا توجه به فعالیت کارآفرینانه در تعاونی‌ها می‌تواند به رشد و توسعه اقتصادی کشور کمک شایانی کند که آثار اقتصادی کارآفرینی زنان عضو تعاونی‌های صنایع دستی در جوامع مختلف مؤید این گفته است (Arasti, 2007).

کارآفرینی فرایندی است که نقش حیاتی در تداوم، رشد و توسعه ملی و حتی اقتصاد جهانی ایفا می‌کند. لزوم ایجاد بستر و جو مناسب در جهت حمایت‌های منطقی اعم از مادی، معنوی، فرهنگی، تحقیقاتی و علمی از کارآفرینان بیش از پیش در کشور ما احساس می‌شود. اهمیت کارآفرینان به حدی است که اقتصاددانان کارآفرینان را موتور توسعه اقتصادی جامعه می‌دانند (Schumpeter, 1934). هر محیطی که افرادش برخوردار از تفکر و هنر کارآفرینی باشند، اقتصادی پویا و متنوع خواهد داشت (Kazemi, 2008). در ایران نیز به علت شرایط خاص بحرانی و مشکلات موجود، لزوم همکاری و مشارکت تمامی افراد جامعه در امور مربوط به خویش می‌تواند راه حل و چاره ساز بسیاری از مشکلات و موانع باشد (Karimi, 2006). بنابراین، شرکت‌های تعاونی می‌توانند مردم را با وجود سختی‌ها در صحنه نگه دارند و اراده آنان را در اموری که مربوط به آنهاست عینیت بخشند. در واقع شرکت‌های تعاونی سازمان‌هایی خصوصی با منافع مشترک هستند که به دست اعضای تعاونی اداره می‌شوند (Naes, 2009).

بورگرهوف مولدر و کوپولیو (Borgerhoff Mulder & Coppolillo, 2005)، آلوارد (Alvard, 2003) و همیلتون (Hamilton, 1964) معتقدند که تعاون روستایی دارای گروهی از خصیصه‌های برجسته سازمان اجتماعی روستایی است. این تعاونی‌ها به صورت غیرمستقیم در نیروی کار تولیدی روستایی، ایجاد اشتغال و کاهش فقر تأثیر دارند. امروزه، این نوع تعاونی‌ها در زمینه‌های مختلف، در سراسر جهان شکل گرفته‌اند که تعاونی صنایع دستی از جمله آنهاست که با هدف سازماندهی تولیدکنندگان پراکنده و استفاده از ظرفیت‌های محلی شکل گرفته است (UNESCO, 2006).

تعاونی‌های صنایع دستی به دو طریق مستقیم و غیرمستقیم موجب افزایش درآمد روستاییان می‌شوند. افزایش مستقیم درآمد بر اثر پرداخت دستمزد به کارگران شاغل در واحدهای کوچک صنعتی روستا حاصل می‌آید و افزایش غیرمستقیم درآمد از طریق کاهش هزینه‌های روستاییان، به دلیل تولید برخی از محصولات مورد نیاز آنها در روستا، حاصل می‌شود.

به طور کلی، سهم صنایع دستی در درآمد ملی در ایران ۱۲ درصد برآورد شده است (رضایی، ۱۳۸۹). باتوجه به اینکه تولید صنایع دستی متکی بر منابع داخلی است و بیش از ۸۰ درصد منابع (شامل مواد اولیه، نیروی کار، ابزار و وسایل کار) در داخل کشور وجود دارد، هر گونه افزایشی در میزان تولید و فروش این محصولات سبب افزایش تولید ناخالص ملی خواهد شد. از لحاظ سهم صنایع دستی در تولید ناخالص ملی کشور باید گفت که بیشترین میزان، یعنی سه درصد، به این بخش تعلق دارد. این درحالی است که سهم صنعت ۲ درصد و سهم خودرو در تولید ناخالص ملی با چندین سال سرمایه گذاری، ۵ و پتروشیمی تنها ۲ درصد است (رستمی، ۱۳۸۳). از طرف دیگر، اشتغال و کارآفرینی زنان در این تعاونی‌ها از اهرم‌های مؤثر در توسعه اقتصادی و مشارکت به شمار می رود (رضوانفر، ۱۳۸۵). مشارکت زنان در بازار کار به افزایش سطح تولید، افزایش درآمد سرانه و در نتیجه، افزایش رفاه اجتماعی کل جامعه می‌انجامد (یزدانپناه، ۱۳۸۸). اما متأسفانه در سال‌های اخیر، به دلیل ضعف بنگاه‌های اقتصادی و بخش خصوصی و تعاونی؛ ناکارآمدی سازمان‌های متولی تولید در سیاست‌گذاری و حمایت از صنایع دستی؛ اطلاع‌رسانی ناقص از بازارهای جهانی؛ غیبت چشمگیر جهانگردان خارجی؛ ناآشنایی تولیدکنندگان و بنگاه‌های بخش خصوصی و تعاونی با فرایند صادرات؛ اطلاع ناکافی از ذائقه‌ها و سلیقه‌های مصرف‌کنندگان، کاهش شدید صادرات صنایع دستی در کشور رخ داده است. در سال‌های اخیر، با وجود توجه بسیاری از کشورها به هنرهای ملی، مواردی چون تعدد مراکز دولتی و عمومی در حوزه صنایع دستی، ناهماهنگی در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، سرمایه‌گذاری مناسب و تسهیلات بانکی در این زمینه و نبود قوانین و مقررات حامی صنعت‌گران و صنایع دستی موجب شده‌اند این صنعت کهن و سودآور دچار مشکلات و تنگناهای فراوانی شود. با وجودی که سرانه هزینه سرمایه‌گذاری برای ایجاد اشتغال در بخش صنایع دستی نصف بخش صنعت است، تاکنون در این زمینه سرمایه‌گذاری جدی صورت نگرفته است (کبیری، ۱۳۸۳).

پیشینه تحقیق

بدیهی است که در مسیر توسعه فعالیت‌های کارآفرینی زنان عضو تعاونی‌ها موانع و مشکلات متعددی وجود دارد که شناسایی و رفع آن‌ها می‌تواند به توسعه این امر کمک کند

(Javaheri & Ghezavati, 2005). عمده مشکلات و محدودیت‌های توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی به کاهش تعداد نیروی کار ماهر و زبردست بر می‌گردد که دلیل اصلی اقتصادی این مسئله دستمزدهای پایین، کاهش تدریجی تقاضا برای محصولات تولیدی، امنیت شغلی ناکافی در تولید صنایع دستی و درآمد بی‌ثبات و ناپایدار می‌باشند (Redzuan, 2011). در کل، توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی مستلزم تشویق مشارکت روستاییان در صنایع دستی؛ پرورش صنعت‌گران آینده؛ تأمین مواد اولیه برای تولیدکنندگان صنایع دستی؛ فراهم آوردن امکاناتی مانند کارخانه، ماشین‌آلات و تجهیزات؛ انتشار اطلاعات و ایده‌های جدید برای تولیدکنندگان؛ بازاریابی صنایع دستی؛ فراهم کردن خدمات مشاوره‌ای و تسهیلات اعتباری است (همان).

وندریک و همچنین کوالکانت و تورس (Vendrik, 2000; Cavalcant and Tavares, 2005) در بررسی‌های خود به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین موانع اشتغال زنان روستایی در عرصه صنایع دستی به عوامل فرهنگی و اجتماعی یا آداب و سنن موجود در جامعه روستایی برمی‌گردد. ایتوهارا و همکاران (Itohara et al., 2008) در پژوهشی در زمینه دیدگاه زنان روستایی به فعالیت‌های غیرزراعی، از طریق مقایسه‌ای بین اعضای عضو و غیرعضو، در سازمان‌های اعتبارات خرد در بنگلادش به این نتیجه رسیدند زنانی که عضو صندوق‌های اعتبارات خرد بودند نگرش مساعدتری نسبت به اشتغال در بخش فعالیت‌های غیرزراعی دارند؛ بنابراین، دستیابی به منابع اعتباری از عوامل تسهیل‌کننده توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی است. تیاگو و همکاران (Tiago et al., 2008) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که حمایت‌های دولتی در زمینه فعالیت‌های غیرزراعی عامل تسهیل‌کننده توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه در صنایع دستی می‌باشد.

آهیرراو و همکاران (Ahirrao et al., 2010) به بررسی عدم مشارکت و موانع حضور زنان در تعاونی‌های صنایع دستی در منطقه جالنا پرداختند و به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین موانع در این زمینه تعداد فرزندان زیاد، تعصب در برابر حضور زنان در جامعه روستایی، فقدان روحیه

خطرپذیری و طی کردن آموزش‌های مناسب مرتبط با حضور در تعاونی‌های صنایع دستی می‌باشند.

کوبیا و بارتون (Cobia & Barton, 1989) چگونگی کنترل اعضا بر امور تعاونی را در موفقیت آنان تأثیرگذار می‌دانند.

در مطالعه‌ای در زمینه پیش‌شرط‌های توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های کشاورزی، زمینه لازم برای توسعه کارآفرینی در این تعاونی‌ها موارد زیر ذکر شدند: توسعه فرهنگ کارآفرینی در جامعه روستایی، آموزش کارآفرینی در تعاونی‌ها، وجود محیط فیزیکی مناسب، وجود سازمان‌های حامی حرکت‌های کارآفرینانه در تعاونی‌ها، وجود انگیزه پیشرفت در جامعه و توسعه زیرساخت‌ها (سعدی، ۱۳۸۷).

در پژوهشی دیگر در زمینه کارآفرینی و تعاونی‌های کشاورزی در تهران بین مشارکت در دوره‌های آموزشی، ارائه خدمات، کار گروهی و خصوصیات کارآفرینی اعضا در توسعه کارآفرینی در این تعاونی‌ها رابطه مثبت به دست آمد (آموی، ۱۳۹۰).

در تحقیقی دیگر در زمینه تعاونی‌های تولیدی در شهر کرمانشاه مشخص شد که برای موفقیت تعاونی‌ها به ترتیب عوامل فرهنگی - اجتماعی، شخصیتی، آموزشی، فنی، مدیریتی و اقتصادی ضروری است (کرمی و آگهی، ۱۳۸۹).

به طور کلی، بخش خصوصی و تعاونی به عنوان متولیان اصلی ایجاد شغل در کشور مورد توجه قرار گرفته‌اند. با این حال، مشکل اصلی در کشور نبود چشم‌انداز روشن از برنامه‌ها در زمینه اشتغال‌زایی در تعاونی‌هاست. در این راستا، یکی از راهکارهای پیشنهادی برای کاهش بیکاری تأسیس و فعال‌نمودن تشکل‌های تولیدی و توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه در آن‌هاست. بنابراین، شناسایی عوامل تأثیرگذار بر موفقیت تعاونی‌ها و ارائه راهکارهای توسعه کارآفرینی در این تعاونی‌ها ضرورت و اهمیت بالایی دارد. لذا، این پژوهش با هدف کلی بررسی راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی در استان کردستان انجام شد. جهت نیل به این هدف اهداف اختصاصی زیر دنبال می‌شود:

- بررسی ویژگی‌های شخصی و حرفه‌ای اعضای تعاونی‌های مورد مطالعه؛
- بررسی میزان اطلاعات اعضای تعاونی صنایع دستی از کارکردهای بخش تعاون؛
- بررسی عوامل مرتبط با بهبود عملکرد تعاونی‌های صنایع دستی از دیدگاه اعضا؛
- بررسی راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی.

روش شناسی پژوهش

این تحقیق از نظر ماهیت، از نوع تحقیقات کمی؛ با توجه به هدف، کاربردی؛ از لحاظ گردآوری داده‌ها، جزء تحقیقات توصیفی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه گلیم بافان و جاجیم بافان عضو تعاونی صنایع دستی در استان کردستان (شهرستان‌های سقز، قروه، بیجار، مریوان و سنندج) بود (N= 140). در این تحقیق، به شیوه سرشماری، تمامی اعضا برای مطالعه انتخاب شدند. ابزار اصلی تحقیق پرسش‌نامه‌ای محقق‌ساخته و پیش‌آزمون شده بود. پرسش‌نامه مذکور شامل ۴ بخش بود: بخش اول مربوط به ویژگی‌های فردی، اجتماعی و اقتصادی؛ بخش دوم شامل ۹ گویه جهت سنجش آشنایی اعضای تعاونی با کارکردهای بخش تعاون؛ بخش سوم شامل ۲۲ گویه برای بررسی عوامل مرتبط با بهبود عملکرد بخش تعاون؛ بخش چهارم شامل ۲۴ گویه جهت سنجش راهکارهای توسعه کارآفرینی در بخش تعاونی‌های صنایع دستی. جهت تعیین روایی پرسش‌نامه از پانل متخصصان، شامل متخصصان رشته‌های ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه رازی، استفاده شد و براساس نظرها و پیشنهادهای آنان اصلاحات لازم در پرسش‌نامه انجام شد. به‌منظور برآورد پایایی پرسش‌نامه از آزمون ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید که مقدار این ضریب برای قسمت آشنایی ۰/۸۴، برای قسمت عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد تعاونی ۰/۷۶ و برای بخش راهکارهای توسعه کارآفرینی ۰/۷۹ به دست آمد. با توجه به اینکه ضرایب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای هر یک از قسمت‌های پرسش‌نامه بالاتر از ۰/۷۰ است، بنابراین، پرسش‌نامه از پایایی خوبی برای انجام تحقیق برخوردار می‌باشد. به‌منظور طبقه‌بندی اعضای تعاونی‌های صنایع دستی براساس میزان آشنایی آنان با کارکردهای

بخش تعاون از تفاوت انحراف معیار از میانگین یا معیار ISDM به صورت زیر استفاده شد (Gangadharappa et al., 2007):

$$\text{کم: } A < \text{Mean} - \frac{1}{2} \text{Sd}$$

$$\text{متوسط: } \text{Mean} - \frac{1}{2} \text{Sd} < B < \text{Mean} + \frac{1}{2} \text{Sd}$$

$$\text{زیاد: } C > \text{Mean} + \frac{1}{2} \text{Sd}$$

شایان ذکر است که در فرمول بالا، Mean میانگین و Sd انحراف معیار از میانگین می‌باشد. به منظور تحلیل داده‌ها در دو بخش توصیفی و استنباطی از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۸ استفاده شد. بدین منظور در بخش آمار توصیفی از فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی از مقایسه مانگین‌ها، تحلیل همبستگی و رگرسیون استفاده شد.

جدول ۱. وضعیت جامعه آماری تحقیق (گلیم بافان و جاجیم بافان عضو تعاونی)

ردیف	نام تعاونی	تعداد اعضا (کل جامعه آماری)	
		زن	مرد
۱	گلیم و جاجیم پیرتاج	۳۲	۳
۲	تولید گلیم بیچار	۴۸	۲
۳	تولید فرش و گلیم مروارید	۳	۴
۴	گلیم بافی و فرش بافی کوثر قروه	۵	۲
۵	گلیم بافان مریوان و حومه	۲۲	۱۲
۶	گلیم بافت ساحل	۲	۵
	جمع	۱۱۲	۲۸

مأخذ: فتحی و همکاران (۱۳۹۰)

نتایج و بحث

بررسی ویژگی‌های شخصی و حرفه‌ای اعضای تعاونی‌های مورد مطالعه

نتایج ویژگی‌های شخصی و حرفه‌ای افراد مورد مطالعه نشان داد که میانگین سنی این افراد ۳۰/۲۵ سال با انحراف معیار ۲/۲۵ بود. همچنین در بررسی سطح تحصیلات اعضا مشخص شد که

۳۸ نفر بی‌سواد، ۴۴ نفر با بیشترین فراوانی دارای تحصیلات ابتدایی، ۲۵ نفر راهنمایی، ۱۵ نفر دیپلم و ۷ نفر با کمترین فراوانی دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. در بررسی سابقه کار اعضا در تعاونی نتایج نشان داد که میانگین سابقه عضویت افراد در تعاونی ۶/۲۵ با انحراف معیار ۲/۳۳ سال بود. سایر ویژگی‌های شخصی و حرفه‌ای اعضای مورد مطالعه در جداول ۲ و ۳ آورده شده است. توزیع فراوانی پاسخگویان مورد مطالعه بر حسب میزان رضایت از درآمد تعاونی در جدول ۲ نشان داده شده است. همان‌گونه که از نتایج این جدول پیداست، بیشترین فراوانی (۳۰/۲۳ درصد) مربوط به افرادی است که میزان رضایت از درآمد تعاونی را در سطح کم ذکر نموده‌اند. همچنین براساس نتایج جدول ۲ می‌توان گفت که افراد مورد مطالعه رضایت مساعدی نسبت به درآمد تعاونی ندارند، چرا که بیش از نیمی از افراد (۵۷/۳۶ درصد) اذعان داشته‌اند از درآمد تعاونی رضایت کم و خیلی کمی دارند.

جدول ۲. توزیع فراوانی رضایت اعضا از درآمد تعاونی

سطوح متغیر	فراوانی	درصد
خیلی کم	۳۵	۲۷/۱۳
کم	۳۹	۳۰/۲۳
متوسط	۳۸	۲۹/۴۵
زیاد	۱۱	۸/۵۲
خیلی زیاد	۶	۴/۶۷

مأخذ: یافته‌های تحقیق

توزیع فراوانی پاسخگویان مورد مطالعه بر اساس نیاز به اطلاعات در زمینه فعالیت تعاونی‌های صنایع دستی در جدول ۳ نشان داده شده است. براساس اطلاعات مندرج در جدول ۳، بیشترین فراوانی (۳۴/۸۸ درصد) مربوط به افرادی است که نیاز آموزشی خود را در این زمینه در سطح بالایی ذکر نموده‌اند. سایر نتایج تفصیلی این بخش در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۳. نیاز به اطلاعات در زمینه فعالیت تعاونی های صنایع دستی

سطوح متغیر	فراوانی	درصد
خیلی کم	۷	۵/۴۲
کم	۱۴	۱۰/۸۵
متوسط	۳۷	۲۸/۶۸
زیاد	۴۵	۳۴/۸۸
خیلی زیاد	۲۶	۲۰/۴۴

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بررسی میزان اطلاعات اعضای تعاونی صنایع دستی در زمینه کارکردهای بخش تعاون

به منظور اولویت بندی گویه‌های مربوط به اولویت بندی اطلاعات اعضای تعاونی در زمینه کارکردهای بخش تعاون، از آماره ضریب تغییرات استفاده شد. نتایج این بخش در جدول ۴ آمده است. براساس نتایج جدول ۴ مشاهده می‌شود که اعضای تعاونی‌های مورد مطالعه نسبت به موارد «چگونگی شکل گیری تعاونی های صنایع دستی» و «ضوابط استقرار و تشکیل تعاونی های صنایع دستی» از آشنایی و آگاهی بالاتری نسبت به سایر موارد برخوردارند.

جدول ۴. اولویت بندی اطلاعات اعضای تعاونی در زمینه کارکردهای بخش تعاون

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۱۵/۰	۰/۵۵۳	۳/۶۸	چگونگی شکل گیری تعاونی های صنایع دستی
۲	۱۵/۶	۰/۵۸۳	۳/۷۲	ضوابط استقرار و تشکیل تعاونی های صنایع دستی
۳	۱۶/۳	۰/۶۳۱	۳/۸۶	تفاوت شرکت تعاونی با شرکت خصوصی
۴	۱۷/۱	۰/۶۲۹	۳/۶۷	زمینه های فعالیت در قالب تعاونی
۴	۱۷/۱	۰/۶۹۱	۴/۰۲	تاریخچه شرکت های تعاونی صنایع دستی
۵	۱۷/۳	۰/۶۷۴	۳/۸۷	انواع تعاونی ها و تفاوت آن ها با یکدیگر

ادامه جدول ۴				
۶	۱۷/۷	۰/۶۸۷	۳/۸۷	مزایا و تمهیدات فعالیت در قالب بخش تعاون
۷	۱۸/۴	۰/۶۸۵	۳/۷۰	سیاست‌های حمایتی دولت از تعاونی‌های صنایع دستی
۸	۱۸/۴	۰/۷۲۵	۳/۹۳	قانون تعاون
۹	۱۸/۶	۰/۶۵۲	۳/۵۰	مزایای تعاونی‌های صنایع دستی
۱۰	۱۸/۶	۰/۷۷۵	۴/۱۵	اهداف و کارکردهای بخش تعاونی کشور

مأخذ: یافته‌های تحقیق

* مقیاس: ۱. خیلی کم، ۲. کم، ۳. متوسط، ۴. زیاد، ۵. خیلی زیاد

به منظور گروه‌بندی اطلاعات اعضای تعاونی درباره کارکردهای بخش تعاون، همان طور که در روش تحقیق بیان شد، از شاخص ISDM استفاده شد که نتایج این بخش در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵. گروه‌بندی اطلاعات اعضای تعاونی درباره کارکردهای بخش تعاونی صنایع دستی

سطوح آشنایی	فراوانی	درصد معتبر	درصد تجمعی
مساعد	۳۷	۲۸/۶۸	۲۸/۶۸
خشتی	۶۲	۴۸/۰۶	۷۸/۱۱
نامساعد	۳۰	۲۳/۲۶	۱۰۰
میانگین: ۵۱/۶۳	حداقل: ۲۱	حداکثر: ۹۲	انحراف معیار: ۹/۷۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بر اساس یافته‌های ارائه شده در جدول ۵ مشاهده می‌شود که فقط ۳۷ نفر (۲۸/۶۸ درصد) از اعضای تعاونی‌های مورد مطالعه اطلاعات بالایی درباره کارکردهای بخش تعاونی دارند در حالی که ۶۲ نفر از اعضای تعاونی آگاهی متوسط و ۳۰ نفر نیز اطلاعات پایینی درباره کارکردهای بخش تعاون دارند. بر این اساس می‌توان گفت که اکثر اعضای تعاونی‌های مورد مطالعه اطلاعات مناسبی

در زمینه کاردهای بخش تعاون ندارند چرا که میزان اطلاعات ۹۲ نفر (۷۸/۱۱ درصد) از اعضای تعاونی کم و پایین است.

بررسی عوامل مرتبط با بهبود عملکرد تعاونی‌های صنایع دستی از دیدگاه اعضا

به منظور اولویت‌بندی مهم‌ترین عوامل مرتبط با بهبود عملکرد تعاونی‌های صنایع دستی از ضریب تغییرات استفاده شد. نتایج این قسمت در جدول ۶ آورده شده است. براساس نتایج ارائه شده در این جدول می‌توان گفت که از دیدگاه اعضا، مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر بهبود عملکرد تعاونی عبارت‌اند از: «محیط سیاسی حمایت‌کننده» و «تأخیر در زمان بازپرداخت وام‌ها». این در حالی است که عوامل «برگزاری جلسات با هیئت مدیره» و «مکان استقرار مناسب» از سایر موارد اهمیت کمتری در بهبود عملکرد تعاونی دارند.

جدول ۶. اولویت‌بندی عوامل مرتبط با بهبود عملکرد تعاونی‌های صنایع دستی از دیدگاه پاسخگویان

اولویت	CV	SD	Mean	گویه‌ها
۱	۱۷/۷	۰/۶۸۷	۳/۸۷	محیط سیاسی حمایت‌کننده
۲	۱۸/۴	۰/۶۸۵	۳/۷۰	تأخیر در زمان بازپرداخت وام‌ها
۳	۱۸/۴	۰/۷۲۵	۳/۹۳	معرفی کردن تعاونی‌های موفق
۴	۱۸/۴	۰/۶۸۵	۳/۷۰	آموزش مهارت‌ها
۵	۱۸/۴	۰/۷۲۵	۳/۹۳	همکاری بین اعضا
۶	۱۸/۶	۰/۶۵۲	۳/۵۰	ارتباط با مراکز تحقیقاتی
۷	۱۸/۶	۰/۷۷۵	۴/۱۵	داوطلبانه بودن عضویت
۸	۱۹/۴	۰/۷۳۵	۳/۷۷	وجود مقرارت مکتوب
۹	۲۰/۴	۰/۸۱۸	۴/۰۰	رضایت اعضای تعاونی از کالای تولیدی
۱۰	۲۰/۸	۰/۷۴۶	۳/۵۸	ریسک‌پذیری
۱۱	۲۱/۰	۰/۷۸۹	۳/۷۵	پوشش‌های بیمه‌ای
۱۲	۲۷/۱	۰/۹۰۳	۳/۳۳	روابط با مؤسسات مالی

ادامه جدول ۶

۱۳	۲۸/۴	۰/۹۲۴	۳/۲۵	ارتباط با جوامع محلی
۱۴	۲۸/۷	۰/۸۸۱	۳/۰۶	تشویق و اعطای پاداش به اعضای کارآفرین
۱۵	۲۹/۱	۰/۹۲۸	۳/۱۸	حمایت‌های دولتی
۱۶	۲۹/۱	۰/۸۸۳	۳/۰۳	کنترل دقیق امور
۱۷	۲۹/۴	۰/۹۳۱	۳/۱۶	تعامل با اداره تعاون
۱۸	۲۹/۷	۰/۹۲۸	۳/۱۲	مدیریت روابط انسانی
۱۹	۳۰/۳	۰/۹۸۳	۳/۲۴	اخلاقیت و نوآوری بین اعضا
۲۰	۳۰/۳	۰/۹۵۶	۳/۱۵	وجود مدیران نوآور
۲۱	۳۲/۱	۰/۹۸۸	۳/۰۷	مکان استقرار مناسب
۲۲	۳۵/۴	۱/۰۹۶	۳/۰۷	برگزاری جلسات با هیئت مدیره

مأخذ: یافته‌های تحقیق

*: مقیاس ۱. خیلی کم، ۲. کم، ۳. متوسط، ۴. زیاد، ۵. خیلی زیاد

تحلیل عاملی عوامل مرتبط با بهبود عملکرد تعاونی‌های صنایع دستی

جهت تعیین مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از ضریب KMO و آزمون بارتلت استفاده شد. مقدار KMO برابر ۰/۸۵۶ و مقدار آزمون بارتلت برابر ۳۶۱/۶۹۰ ($p=0.000$) به دست آمد. که نشان‌دهنده مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی است. در این بین، سه عامل با مقادیر ویژه بالاتر از ۱ استخراج گردید. این سه عامل روی هم رفته ۵۰/۹۶ درصد از کل واریانس را تبیین کردند. ۴۹/۰۴ درصد واریانس باقی‌مانده مربوط به عواملی بوده که در تحلیل شناسایی وارد نشدند. با توجه به مقدار ویژه در جدول ۷، عامل اول بیشترین سهم را با مقدار ویژه (۳/۵۸) در تبیین واریانس کل عامل‌ها دارد.

جدول ۷. تعداد عامل‌های استخراجی و سهم آن‌ها از تبیین واریانس کل

شماره عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱	۳/۵۸	۱۹/۳۶	۱۹/۳۶
۲	۲/۸۷	۱۶/۲۵	۳۵/۶۱
۳	۲/۲۸	۱۵/۳۵	۵۰/۹۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق

به منظور استخراج عامل‌ها، به صورت روشن‌تر، از چرخش عاملی واریانس استفاده شد. بار عاملی هر متغیر پس از چرخش عاملی، در جدول ۸ آمده است. پس از بررسی گویه‌های (متغیرها) مربوط به هر عامل و بار عاملی آن‌ها، عوامل به این ترتیب نام‌گذاری شدند: عوامل مهارتی-ارتباطی، عوامل حمایتی و نوآوری.

جدول ۸. تحلیل عوامل مرتبط با بهبود عملکرد تعاونی‌های صنایع دستی

عامل	گویه‌های هر عامل	بارعاملی
عامل مهارتی-ارتباطی	آموزش مهارت‌ها	۰/۶۹۷
	رابطه با مؤسسات مالی	۰/۶۵۲
	ارتباط با مراکز تحقیقاتی	۰/۵۸۷
	ارتباط با جوامع محلی	۰/۶۳۲
	تعامل با اداره تعاون	۰/۵۵۳
عامل حمایتی	محیط سیاسی و حمایت کننده	۰/۸۵۴
	حمایت‌های دولتی	۰/۷۵۶
	پوشش بیمه‌ای	۰/۴۶۸
	تأخیر در زمان بازپرداخت وام‌ها	۰/۶۷۱
عامل نوآوری	خلاقیت و نوآوری در بین اعضا	۰/۶۵۲
	ریسک پذیری	۰/۷۱۱
	تشویق و اعطای پاداش به اعضای کارآفرین	۰/۵۴۲
	وجود مدیران نوآور	۰/۶۸۴

مأخذ: یافته‌های تحقیق

راهکارهای توسعه کارآفرینی در بین تعاونی‌های صنایع دستی از دیدگاه اعضا

به منظور اولویت‌بندی راهکارهای توسعه کارآفرینی در بین تعاونی‌های صنایع دستی از ضریب تغییرات استفاده شد. نتایج این قسمت در جدول ۹ آورده شده است. براساس اطلاعات مندرج در جدول ۹ می‌توان گفت که موارد «ایجاد تغییرات ساده در تعاونی و الگوبرداری از شرکت‌های موفق» و «ایجاد واحدهای مستقل به منظور پژوهش در کسب‌وکار» از مهم‌ترین عوامل توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی به شمار می‌آیند. این در حالی است که موارد «ایجاد بازارهای محلی و ملی برای بازاریابی محصولات تعاونی» و «شناسنامه‌دار کردن و سازماندهی مشاغل» اولویت‌های آخرند.

جدول ۹. اولویت بندی راهکارهای توسعه کارآفرینی از دیدگاه پاسخگویان

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۱	۲۷/۷۹	۰/۹۷	۳/۴۹	ایجاد تغییرات ساده در تعاونی و الگوبرداری از شرکت‌های موفق
۲	۲۸/۲۷	۰/۹۳	۳/۲۹	ایجاد واحدهای مستقل به منظور پژوهش در کسب و کار
۳	۲۹/۳۲	۱/۱۷	۳/۹۹	توسعه زیرساخت‌ها
۴	۲۹/۴۶	۰/۹۹	۳/۳۶	رعایت اصل عضویت و آزادی اختیاری
۵	۲۹/۶۷	۱/۰۸	۳/۶۴	استفاده از نتایج پژوهشی برای کارآمدی فعالیت صنایع دستی
۶	۳۲/۲۱	۱/۱۵	۳/۵۷	ایجاد فضای خلاقانه در تعاونی
۷	۳۲/۲۱	۱/۰۵	۳/۲۶	داشتن اعضای نوپذیر
۸	۳۴/۷۴	۱/۱۵	۳/۳۱	کنترل آزادمنشانه
۹	۳۵/۳۷	۱/۰۴	۲/۹۴	تأکید بر روحیه کارآفرینی
۱۰	۳۵/۹۳	۱/۲۰	۳/۳۴	برگزاری دوره‌های ضمن خدمت در زمینه تعاونی
۱۱	۳۸/۳۹	۱/۱۹	۳/۱۰	داشتن حق مشارکت بالای اعضا
۱۲	۳۸/۶۵	۱/۰۹	۲/۸۲	کاهش دیوان سالاری دولتی در تعاونی

ادامه جدول ۹

۱۳	۳۸/۷	۱/۳۲	۳/۴۱	فضای مشارکتی در تعاونی
۱۴	۴۱/۲	۱/۳۶	۳/۳۰	داشتن کنترل جمعی در تعاونی
۱۴	۴۱/۲	۱/۳۸	۳/۳۵	برگزاری کارگاه‌ها و همایش‌های کارآفرینی
۱۵	۴۳/۰	۱/۴۲	۳/۳۰	ایجاد سازمان‌ها و نهادهای مشاوره‌ای در زمینه کارآفرینی
۱۶	۴۳/۰	۱/۳۳	۳/۰۹	آموزش کارآفرینی در تعاونی
۱۷	۴۳/۹	۱/۴۴	۲/۹۲	توسعه اقدامات جدید و کنار گذاشتن روحیات قدیمی
۱۸	۴۴/۲	۱/۳۴	۳/۰۳	ارزیابی و انتخاب فرصت‌های موجود و پیش رو
۱۹	۴۶/۶	۱/۳۹	۲/۹۸	سرمایه‌گذاری برای نسل‌های جوان به منظور ارتقای روحیه کارآفرینی قبل از ورود به تعاونی
۲۰	۴۶/۶	۱/۴۰	۳/۰۰	مساعدت با شرکت‌هایی که از روحیات کارآفرینی برخوردارند
۲۱	۴۴/۹	۱/۴۷	۳/۲۷	بیمه شغلی اعضای تعاونی
۲۲	۴۸/۸	۱/۴۷	۳/۰۱	شناسنامه‌دار کردن و سازماندهی مشاغل
۲۳	۵۰/۰	۱/۴۵	۲/۹۰	ایجاد بازارهای محلی و ملی برای بازاریابی محصولات تعاونی

مأخذ: یافته‌های تحقیق

* مقیاس: ۱. خیلی کم، ۲. کم، ۳. متوسط، ۴. زیاد، ۵. خیلی زیاد

تحلیل راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی، مورد بعدی تحلیل‌های آماری بود که به این منظور از روش تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. جهت تعیین مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از ضریب KMO و آزمون بارتلت استفاده شد. مقدار KMO برابر ۰/۸۳۲ و مقدار آزمون بارتلت برابر ۳۸۹/۵۸۷ ($p=0.000$) به دست آمد که نشان‌دهنده مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی است. در این بین، ۴ عامل با مقادیر ویژه بالاتر از ۱ استخراج گردیدند. این ۴ عامل ۶۶/۴۱ درصد از کل واریانس را تبیین کردند. ۳۳/۵۹ درصد واریانس باقی‌مانده مربوط به عواملی بود که در تحلیل شناسایی وارد نشدند. با توجه به مقدار ویژه در

جدول ۱۰، عامل اول بیشترین سهم (۴/۶۹) و عامل آخر (چهارم) کمترین سهم (۲/۷۳) را در تبیین واریانس کل داشتند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. تعداد عامل‌های استخراجی و سهم آن‌ها از تبیین واریانس کل

شماره عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱	۴/۶۹	۲۲/۲۹	۲۲/۲۹
۲	۳/۸۶	۱۸/۱۹	۴۰/۴۸
۳	۳/۱۲	۱۵/۳۵	۵۵/۸۳
۴	۲/۷۳	۱۰/۸۵	۶۶/۴۱

مأخذ: یافته‌های تحقیق

به منظور استخراج عامل‌ها، به صورت روشن‌تر، از چرخش عاملی واریماکس استفاده شد. بار عاملی، هر متغیر پس از چرخش عاملی در جدول ۱۱ آمده است. پس از بررسی گویه‌های (متغیرها) مربوط به هر عامل و بار عاملی آن‌ها، عوامل به این ترتیب نام‌گذاری شدند: راهکار رعایت اصل تعاون، راهکار آموزش کارآفرینی، راهکار پیروی از الگوهای موفق و راهکار پژوهشی.

جدول ۱۱. راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی

عامل	گویه‌های هر عامل	بارعاملی
راهکار رعایت اصل تعاون	فضای مشارکتی در تعاونی	۰/۷۸۱
	ایجاد فضای خلاقانه در تعاونی	۰/۵۳۳
	داشتن کنترل جمعی در تعاونی	۰/۵۵۳
	کنترل آزادمنشانه	۰/۶۸۲
	رعایت اصل عضویت و آزادی اختیاری	۰/۶۵۳
	داشتن حق مشارکت بالای اعضا	۰/۸۲۸

ادامه جدول ۱۱

۰/۵۴۵	آموزش کارآفرینی در تعاونی	
۰/۷۹۹	برگزاری دوره‌های ضمن خدمت در مورد تعاونی	راهکار آموزش کارآفرینی
۰/۶۲۱	برگزاری کارگاه‌ها و همایش‌های کارآفرینی	
۰/۵۴۶	تأکید بر روحیه کارآفرینی	
۰/۶۷۷	ایجاد تغییرات ساده در تعاونی و الگوبرداری از شرکت‌های موفق	
۰/۸۰۵	توسعه اقدامات جدید و کنار گذاشتن روحيات قدیمی	راهکار پیروی از الگوهای موفق
۰/۵۱۴	ارزیابی و انتخاب فرصت‌های موجود و پیش رو	
۰/۶۶۱	ایجاد بازارهای محلی و ملی برای بازاریابی محصولات	
	تعاونی	
۰/۶۸۲	استفاده از نتایج پژوهشی برای کارآمدی فعالیت صنایع دستی	راهکار پژوهشی
۰/۷۲۵	ایجاد واحدهای مستقل به منظور پژوهش در کسب و کار	
۰/۸۲۰	ایجاد سازمان‌ها و نهادهای مشاوره‌ای در زمینه کارآفرینی	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

این پژوهش با هدف کلی بررسی راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی انجام شد. نتایج نشان داد که اعضای تعاونی‌های صنایع دستی از درآمد تعاونی ناراضی بوده و نیاز به اطلاعات در زمینه فعالیت‌های مرتبط با صنایع دستی در سطح بالایی ذکر شده است. در بررسی آشنایی اعضای تعاونی با کارکردهای بخش تعاون نتایج نشان داد که اعضای تعاونی‌های مورد مطالعه نسبت به موارد «چگونگی شکل‌گیری تعاونی‌های صنایع دستی» و «ضوابط استقرار و تشکیل تعاونی‌های صنایع دستی» از آشنایی و آگاهی بالاتری برخوردارند. همچنین توزیع فراوانی افراد در این زمینه نشان داد که اعضای مورد مطالعه آشنایی مناسبی با کارکردهای بخش تعاون ندارند. علاوه بر این، در بررسی عوامل مرتبط با بهبود عملکرد

تعاونی‌های صنایع دستی مورد مطالعه مشخص شد که از دیدگاه اعضا، مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر بهبود عملکرد تعاونی «محیط سیاسی حمایت‌کننده» و «تأخیر در زمان بازپرداخت وام‌ها» می‌باشند. همچنین بر پایه نتایج تحلیل عاملی، عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد تعاونی‌های صنایع دستی در ۳ دسته مهارتی-ارتباطی، حمایتی و نوآوری طبقه‌بندی شدند. نتایج این قسمت از مطالعه با یافته‌های کرمی و آگهی (۱۳۸۹) و آموی (۱۳۹۰) همسوست.

در بررسی راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی نتایج نشان داد که موارد «ایجاد تغییرات ساده در تعاونی و الگوبرداری از شرکت‌های موفق» و «ایجاد واحدهای مستقل به منظور پژوهش در کسب‌وکار» از مهم‌ترین عوامل توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی‌اند، در حالی که موارد «ایجاد بازارهای محلی و ملی برای بازاریابی محصولات تعاونی» و «شناسنامه‌دار کردن و سازماندهی مشاغل» اولویت‌های آخر به شمار می‌آیند. نتایج تحلیل عاملی در زمینه راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های صنایع دستی نشان داد که مهم‌ترین راهکارها در این زمینه راهکار رعایت اصل تعاون، راهکار آموزش کارآفرینی، راهکار الگوهای موفق و راهکارهای پژوهشی می‌باشند. نتایج این بخش با مطالعات کرمی و آگهی (۱۳۸۹)، آموی (۱۳۹۰)، سعدی (۱۳۸۷) و ردزون (Redzuan, 2011) مطابقت دارد.

با توجه به نتایج این مطالعه، پیشنهادها زیر ارائه می‌شود:

۱. با توجه به اینکه اعضای تعاونی نیاز آموزشی خود را در سطح بالایی عنوان کرده‌اند، بنابراین، پیشنهاد می‌شود که تشکیل دوره‌های آموزشی مستمر، دوره‌های ضمن خدمت، برگزاری دوره‌های تخصصی و در نهایت، آگاه‌سازی اعضا و مدیران شرکت‌های تعاونی در زمینه اهمیت مقوله‌هایی نظیر روحیه کار جمعی و انگیزه کار گروهی در پیشرفت عالی تعاونی مدنظر قرار بگیرند.

۲. نظر به اینکه از دیدگاه اعضای تعاونی‌های مورد مطالعه، مهم‌ترین عوامل مؤثر و تأثیرگذار بر بهبود عملکرد تعاونی‌ها «محیط سیاسی حمایت‌کننده» و «تأخیر در زمان بازپرداخت

وام‌ها» بودند و عامل حمایتی نیز یکی از عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد آنان می‌باشد، پیشنهاد می‌شود که با تسهیلات بانکی کم بهره، اعطای امتیازات و بیمه شغلی از اعضای تعاونی حمایت مناسب و جدی صورت گیرد.

۳. با توجه به اینکه از دیدگاه اعضای تعاونی، مهم‌ترین راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی صنایع دستی «ایجاد تغییرات ساده در تعاونی و الگوبرداری از شرکت‌های موفق» و «ایجاد واحدهای مستقل به منظور پژوهش در کسب‌وکار» و راهکار پژوهشی نیز یکی از مهم‌ترین راهکارهای توسعه کارآفرینی در تعاونی است، پیشنهاد می‌شود از دل تحقیقات دانشگاهی انجام شده در زمینه تعاونی، طرح‌هایی از سوی وزارت تعاون، بر مبنای مشکلات تعاونی، اجرا شود تا در نهایت، عملکرد تعاونی‌ها افزایش یابد.

منابع

۱. آموی، آ. (۱۳۹۰). *عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی در تعاونی‌های کشاورزی*. مجموعه مقالات کنفرانس بین‌المللی ظرفیت بخش تعاون در توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، وزارت تعاون، جزیره کیش.
۲. پارسایی، ا. (۱۳۸۶). *نگاهی به چالش‌های پیش روی توسعه صنایع دستی، روزنامه همبستگی (بخش اجتماعی)*.
۳. رستمی، م. (۱۳۸۳). *بررسی وضعیت اشتغال زنان استان مازندران در بخش صنایع دستی منطقه‌ی شاخص: شهرستان ساری*. *پژوهشنامه‌ی علوم انسانی و اجتماعی*، ۴(۱۳)، ۳۹-۶۵.
۴. رضایی، ش. (۱۳۸۹). *نقش صنایع دستی در اقتصاد خانوارهای روستایی بخش چابکسر*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
۵. رضوانفر، م (۱۳۸۵). *صنایع دستی و مدرنیته تحلیلی مردم‌شناختی از ابعاد نظری صنایع دستی*. *کتاب ماه هنر*. شماره ۹۹ - ۱۰۰، ۷۰-۷۴.

۶. سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور (۱۳۸۲). سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی و سیاست های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. تهران.
۷. سعدی، ح. (۱۳۸۷). بررسی چالش‌های تعاونی‌های تولید کشاورزی در کارآفرینی و ایجاد اشتغال. *ماهنامه تعاون*، شماره ۱۹۶، ۱۵۷-۱۶۵.
۸. فتحی، ه.، سعدی، ح.، و موحدی، ر. (۱۳۹۰). مقایسه مولفه‌های سرمایه اجتماعی گلیم و جاجیم بافان عضو و غیر عضو تعاونی گلیم و جاجیم دستباف استان. *فصلنامه تعاون*، شماره ۹، ص ۱۰.
۹. کبیری، م. (۱۳۸۳). *راهکارهای توسعه بخش تعاون با استفاده از کاهش تصدیگری دولت*. تهران: معاونت تحقیقات آموزش و ترویج، وزارت تعاون.
۱۰. کرمی، ش. و آگهی، ح. (۱۳۸۹). عوامل موثر بر موفقیت تعاونی‌ها: مطالعه موردی تعاونی‌های تولیدی محصولات خارج از فصل در استان کرمانشاه. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۳(۲)، ۸۹، ۳۱-۶۰.
۱۱. معاونت تحقیقات آموزش و ترویج (۱۳۸۵). *کارنامه پژوهشی وزارت تعاون*. تهران: دفتر تحقیقات و پژوهش، وزارت تعاون.
۱۲. یزدان‌پناه، ل. و صمدیان، ف. (۱۳۸۸). عوامل مؤثر بر میزان موفقیت شرکتهای تعاونی مطالعه موردی صنایع دستی استان کرمان. *مجله تعاون*، ۲۰(۲۰۲ و ۲۰۳)، ۱۹-۳۴.
13. Ahirrao, J., & Sadavarte, M. N. (2010). Social & financial constraints of rural women entrepreneur: A case study of Jalna District in Maharashtra *International Referred Research Journal*, 2,14-17.
14. Alvard, M. S. (2003). Kinship, lineage, and an evolutionary perspective on cooperative hunting groups in Indonesia. *Human Nature*, 14, 129-163.
15. Arasti, Z (2007). Female Iranian entrepreneurs; socio-cultural structures contributing to job creation for women. *Journal of Women Rresearch*, 4 (1,2), 93-120.

16. Borgerhoff Mulder, M., & Coppolillo, P. (2005). Conservation: Linking Ecology, Economics, and Culture. *Journal of Many Roads to Conservation*, 1, 1-26.
17. Cavalcanti, Tiago V. de V., & Tavares, J. (2006). Women prefer larger governments: Growth, structural transformation and government Size. *Journal of Women Prefer Larger Governments*, 22(2), 1-21.
18. Cobia, D., & Barton, D. G. (1989). Cooperatives in agriculture, Englewood Cliffs. *Journal of Agricultural Economics*, 6, 105-112.
19. Gangadharappa, H.V., Pramod, K.T.M., & Shiva, K.H.G. (2007). Gastric floating drug delivery systems: a review. *Indian J. Pharm. Ed. Res.*, 41, 295–305.
20. Hamilton, W. D. (1964). Genetical evolution of social behavior 2. *Journal of Theoretical Biology*, 7: 17–52.
21. Histrich, Robert. D., & Peters, Michael. P. (2002). *Entrepreneurship*. New York: McGraw-Hill.
22. Itohara, Y., & Hoque, M. (2008). Participation and decision making role of rural women in economic activities: A comparative study for members and non-members of the micro-credit organizations in Bangladesh. *Journal of Social Sciences*, 4(3), 229-236.
23. Javaheri, F. & Ghezavati, S. (2005). Studying the impact of gender inequality on women entrepreneurship in Iran: obstacles for women job creation. *Iran Sociology Magazine*, 18, 161-178.
24. Jazani, N. (2006). Gender justice, women rights and capabilities. *Journal of Woman and Family Studies*, 3(11), 95-111.
25. Karimi, Z. (2006). Government supports role in job creation for women, casual study: Women cooperatives in Mazandaran province. *Journal of Iran Economic Rev.*, 17(2), 131-158.
26. Kazemi, M. (2008). Assessing entrepreneurship by industrial managers, casual study: Khorasan Province. *Journal Faculty of Economic and Administrative Science*, 2, 1-22.

27. Naess, M. W. (2009). *Pastoral risk management, The importance of cooperative production*. Philosophiae Doctor, Tromsø, Norway, University of Tromsø.
28. Pirich, A., Knuckey, S., & Cambell, J. (2001). An interface between entrepreneurship & innovation. *Journal of Sustainable Development and Innovation Branch Ministry of Economic Developmen*, 4, 1-50.
29. Redzuan, M., & Aref, F. (2011). Constraints and potentials of handicraft industry in underdeveloped region of Malaysia. *Journal of American Science*, 5(2), 31-38.
30. Schumpeter, J. (1934). The theory of economic development. *Journal of Elsevier Science Publishers*, 13(6), 343-373.
31. Tiago, V., Cavalcanti, de V., & Tavares, J. (2008). Women prefer larger governments: growth, structural transformation and government size. Pp.1-27. Retrieved from <http://www.econ.cam.ac.uk/faculty/.../wgcavalcantiandtavares>.
32. UNESCO (2006). *Publication. Seal of Excellence for Handicrafts*. Paris. International Panel of judges and experts in design, marketing and handicraft production will take place from 13 to 14 December and the award will be attributed on the 15 Dec.
33. Vendrik, Maarten C. M. (2000), Bandwagon and habit effects on female labour force participation. *Economic Review*, 78(2), 1-30.
34. Williame, F. (2002). *Entrepreneurship*. Wellesley: Center for Entrepreneurial Studies. Babson College.

Strategies to Development of Entrepreneurship at Handicrafts Cooperatives in Kurdistan Province

M. Savari^{1*}, *M. Mokhlesabadi Farahani*², *A. A. Mirakzadeh*³

Received: 10/ 07/2013   Accepted: 17/ 12/ 2013

Abstract

The main purpose of this study was to investigate strategies to development of strategies to development of entrepreneurship at handicrafts cooperatives in Kurdistan Province. The population for this study was comprised of all members of handicrafts cooperatives in Kurdistan (N= 140). Completed survey instrument were received from 129 members. Data was organized in a database setup and analyzed by a Statistical Package for the Social Sciences (SPSS-PC) statistics software. The instrument of the study was a questionnaire. A panel of experts was used to establish suitability and content validity of the instrument. A pilot test for reliability was conducted. The reliability score was $r= 0.70$. Results showed that members did not have enough information about the various functions of cooperatives. Respondents identified the most influential factors in improving cooperative's performance were education–communication, support and innovation. Factorial analysis identified strategies to development of entrepreneurship at handicrafts cooperatives as principle of cooperation, entrepreneurship training, following up succeeded models and research.

Keywords: Cooperatives, Handicrafts, Entrepreneurship, Occupation, Kurdistan Province

---

1. Ph.D. Student, Department of Agricultural Development, Tehran University, Karaj, Iran

*Corresponding Author

E-mail: moslem_savari@yahoo.com

2. Master Student, Department of Rural Development, Tehran University, Karaj, Iran

3. Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Razi University, Kermanshah, Iran